

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΤΡΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΤΗΙ ΣΥΜΠΡΑΞΕΙ

ΒΑΣΙΛΙΟΥ ΣΚΟΡΔΕΛΗ, π. Διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου Πελοποννήσου, ΑΛΕΞΙΟΥ ΖΑΜΑΡΙΟΥ Διευθυντοῦ τῶν Ζαριφείων Διδασκαλείων ἐν Φιλιππουπόλει, ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ, Διευθυντοῦ τοῦ διδασκαλείου Πελοποννήσου, ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ Δ. ΓΡΑΦΕΙΑΔΟΥ, ὑποδ. τοῦ Ὀρφανοτροφείου Χατζηκώστα.

ΕΝ ΤΗΙ ΗΜΕΡΑΠΗ

συνδρομὴ ἑτησίᾳ προπληρωτῆ

δραχ. 6

Παρακαλοῦμεν τοὺς καθυστεροῦν-
τας νὰ ἀποστείλωσιν αὐτὴν ἐν
συστημένῃ ἐπιστολῇ.

ΥΠΟ

Π. Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Διδάκτορος τῆς Φιλοσοφίας, καὶ εἰδικῶς τῆς παιδαγωγί-
κῆς, πρώην γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν δημοτικῶν
σχολείων τοῦ Κράτους, μέλους τακτικοῦ τοῦ ἐν
Γερμανίᾳ συλλόγου τοῦ πρὸς διάδοσιν τῆς
ἐπιστημονικῆς Παιδαγωγικῆς κλπ.

ΓΡΑΦΕΙΑ : Ὁδὸς Ἀναγνωστοπούλου ἀριθ. 16.

ΕΝ ΤΗΙ ΑΛΛΟΔΑΠΗ

Συνδρομὴ ἑτησίᾳ προπληρωτῆ

φρ. χρ. 7

Ἀποστέλλεται διὰ συστημένης
ἐπιστολῆς εἰς μονόγρῃσσα γραμ-
ματόσημα Τουρκίας (5 γρ. 1 φρ.

Ἄριθ. 8.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 30 Ὀκτωβρίου 1894.

Ἔτος Γ'.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ : Τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα. — Ἰωάννου Ἐρρίκου Πεσταλότση. Πῶς ἡ Γερτρούδη ἀνατρέφει τὰ τέκνα τῆς, ἐπιστολὴ πρώτη. — Τεχνικαὶ ἐργασίαι ἐν τοῖς Δημοτικοῖς σχολείοις, 6'. Γνώμ. Μ. Βρατσάνου. — Ἡ χειραφέτησις τῶν ὀρνίθων, ποίημα.

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Εἰς τὸ προηγούμενον ἄρθρον ἡμῶν περὶ τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων¹ ἐπαρκῶς νομίζομεν κατεδείξαμεν ὅτι τὰ σχολεῖα ταῦτα δὲν ἀποτελοῦσι ἰδίαν βαθμίδα εἰς τὴν κλίμακα τῶν σχολείων, οὐδὲ ἔχουσιν ἴδιον σκοπὸν νὰ ἐπιδιώξωσι καὶ ἐπομένως ὅτι ἢ ὑπαρξίς αὐτῶν θὰ ἦτο ὅλως περιττὴ, ἀν ἤθελε καὶ παρ' ἡμῖν τὸ δημοτικὸν σχολεῖον λάβῃ τὴν ἀνάπτυξιν, ἣν ἀλλαχοῦ ἔλαβε. Τοιοῦτοτρόπως δὲ ὁ ὀργανισμὸς τῶν ἡμετέρων σχολείων ἤθελε λάβῃ τὸν σύμμερον κοινῶς παραδεδεγμένον τύπον, καθ' ὃν δύο μόνον ἀναγνωρίζονται παιδαγωγικὰ καθιδρύματα τὸ Γυμνάσιον καὶ τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον. Δυστυχῶς ὡς εἰς τὸ αὐτὸ ἄρθρον παρετηρήσαμεν, ὀλίγας ἔχομεν ἐλπίδας ὅτι ἢ γνώμη αὕτη, ἢ μόνη καθ' ὑμᾶς ὀρθὴ, θέλει ταχέως ἐπικρατήσῃ, πολὺ δὲ φοβούμεθα ὅτι ὁ βίος τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων θέλει ἐπὶ πολὺ εἰσέτι παραταθῆ, οὐχὶ βεβαίως ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς εἰς αὐτὰ σπουδαζούσης νεότητος. Ἐνεκα τούτου ἐπιθυμοῦμεν συνεχίζοντες τὴν ἡμετέραν μελέτην νὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα κατὰ ποῖον τρόπον τὰ σχολεῖα ταῦτα ἔπρεπε νὰ ρυθμισθῶσιν, ἵνα ἀποδώσι χροῖσима.

Κατὰ τὸν νόμον τοῦ 1836 ὀρθῶς τὰ σχολεῖα ταῦτα θεωροῦνται ὡς συμπληρωτικὰ

τῶν δημοτικῶν σχολείων καὶ προπαρασκευαστικὰ τῶν Γυμνασίων. Εἰς τὸν χαρακτηριστικὸν δὲ τοῦτον πρέπει νὰ ἐμμένωμεν πιστῶς, διότι εἶνε συνέπεια ἀναπόφευκτος τῆς ἀνεπαρκοῦς φοιτήσεως, ἢ τις ἀρχικῶς ὄρισθῃ διὰ τε τὸ Γυμνάσιον καὶ τὸ δημοτικὸν σχολεῖον. Ἡ ἐπιδιώξις ἀμφοτέρων τῶν σκοπῶν τούτων δὲν εἶνε ἀδύνατος, ἰδίᾳ ὅμως πρέπει νὰ ἀποβλέψωμεν εἰς τὸν πρόωτον, διότι ἀναμφιβόλως ἢ μόρφωσις, ἢ τὰ δημοτικὰ σχολεῖα παρῆχουσιν εἶνε ὅλως ἀνεπαρκῆς διὰ τὰς σημερινὰς τῆς κοινωνίας ἀνάγκας, ἀναπόφευκτος δὲ ἀποβαίνει ἢ συμπλήρωσις αὐτῆς. Πρὸς τοῦτο δὲ πρέπει νὰ ἀποβλέψωμεν ἰδίως εἰς τὸ πρόγραμμα τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων, κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ ὁποῦ προέπει, νομίζομεν, νὰ ἐπικρατήσωσιν αἱ ἐπόμεναι ἀρχαί.

Ἡ μελέτη τῆς ἀρχαίας γλώσσης εἶνε ὄχι μόνον ἄσκοπος, ἀλλὰ καὶ ἐπιβλαβὴς νὰ ἀρχίξῃ ἀπὸ τῆς πρώτης τάξεως τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων, Αἱ γνώσεις τῆς νεοελληνικῆς, ἃς οἱ μικροὶ παῖδες φέρουσιν ἐκ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου εἶνε τόσον πενιχραὶ, ὥστε ἢ μετάβασις εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν ἀποβαίνει λίαν ἀπότομος. Διὰ τοῦτο εἰς τὰς δύο κατωτέρας τάξεις τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου πρέπει νὰ ἐξακολουθῆ ἢ μελέτη τῆς νεοελληνικῆς, ἵνα οἱ μαθηταὶ ἐξοικειωθῶσι βαθμυδὸν πρὸς τὴν γραφομένην τὴν μᾶλλον καθαρεύουσαν, δι' αὐτῆς δὲ καὶ διὰ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Εὐαγγελίου, ἢ γλῶσσαι τοῦ ὁποῦ ἀποτελεῖ τὸ μεταίχμιον τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς καθαρεύουσας νεοελλ-

(1) Ἐκπαίδ. φυλ. 2 τῆς 21 Μαΐου 1894.

ληνικῆς, φθάσῃ οὐχὶ ἀποτόμως καὶ δι' ἀλμάτων, ἀλλὰ διὰ πορείας ὁμαλῆς καὶ ἀπροσκόπτου εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν, ἢ μελέτη τῆς ὁποίας κατὰ ταῦτα θὰ ἀρχίζῃ μόλις εἰς τὴν γ'. τάξιν τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου. Τὸ πρόγραμμα τοῦτο τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων οὐδεὶς πιστεύω, ἀμφιβάλλει ὅτι συμφωνεῖ πληρέστατα πρὸς τὸν πρακτικὸν σκοπὸν τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου, δὲν ἀπάδει ὅμως καὶ πρὸς τὸν ἕτερον σκοπὸν αὐτοῦ, καθ' ὃν παρασκευάζει τοὺς μαθητὰς διὰ τὰ Γυμνάσια, εἰς ἃ προφανῶς οἱ μαθηταὶ θὰ εἰσέρχονται γλωσσικῶς καλλίτερον κατηρτισμένοι, γνωρίζοντες μὲν ἴσως ὀλιγωτέρους γραμματικούς κανόνες, δυνάμενοι ὅμως μετὰ μεγαλητέρας αὐτενεργείας νὰ νοῶσι τὰ κείμενα, καλλίτερα νὰ ὀρθογραφήσῃ καὶ εὐκολώτερον νὰ ἐκθέτωσι τὰ διανοήματα αὐτῶν.

Ἡ διδασκαλία τῆς λατινικῆς δὲν εἶνε ἀναγκαία. Ὁ πρακτικὸς σκοπὸς τῶν ἑλληνικῶν σχολείων πείθει ἡμᾶς καὶ περὶ τούτου, ἐκ τῆς καταργήσεως δὲ τῆς διδασκαλίας αὐτῶν δὲν θὰ ζημιωθῶσι ποσῶς τὰ Γυμνάσια. Αἱ γνώσεις τῆς λατινικῆς, ἃς οἱ εἰσερχόμενοι εἰς τὰ Γυμνάσια φέρουσιν ἐκ τῶν ἑλληνικῶν σχολείων εἶνε ὅχι μόνον ἀνάξια λόγου, ἀλλὰ πολλάκις καὶ καθ' ὅλοκλήρην ἐσφαλμένα. Τὸ ἔργον ἐπομένως τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Γυμνασίου, ὅστις θὰ εἰσαγάγῃ τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀρχαίας γλώσσης, θὰ εἶνε πολὺ εὐκολώτερον, ἂν παραλάβῃ τούτους ἀναλφαβήτους ἢ ἔχοντας ὀλίγας ἐσφαλμένας γνώσεις.

Ἡ ὕλη τῶν μαθηματικῶν εἶνε, νομίζω, καλῶς ὀρισμένη. Κατὰ τοὺς δύο σκοποὺς τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου, οὐδὲν ἄλλο δυνάμεθα εἰς αὐτὸ νὰ διδάξωμεν ἐκ τῶν μαθηματικῶν εἰμὴ τὴν πρακτικὴν ἀριθμητικὴν καὶ τὴν στοιχειώδη Γεωμετρίαν. Ἄν δὲ οἱ καρποὶ τοῦ μαθήματος τούτου δὲν εἶνε καὶ τότε εὐχάριστοι, αἰτία τοῦ κακοῦ δὲν εἶναι τῆς ὕλης τὸ ἀκατάλληλον, ἀλλ' ἢ πλημμελὲς μέθοδος, ἢν κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος τούτου πολλοὶ τῶν ἑλληνοδιδασκάλων ἀκόλουθοῦσιν. Εἰς περισσοτέρας λεπτομερείας δὲν εἶνε δυνατόν νὰ εἰσελθῶμεν, διότι ἐνταῦθα δὲν πρόκειται νὰ δώσωμεν τοὺς θεμελιώδεις κανόνες τῆς μεθοδικῆς ἐκάστου μαθήματος, ἀλλὰ διὰ γενικῶν γραμμῶν νὰ δείξωμεν τὴν ὕλην, ἥτις ἐξ ἐκάστου μαθήματος πρέπει νὰ διδάσκηται εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα συμφώνως πρὸς τοὺς δύο σκοποὺς, οὓς ταῦτα ἐπιδικουσιν.

Τὰ θρησκευτικὰ μαθήματα πρέπει νὰ κα-

ταλάβωσι πρωτεύουσαν θέσιν εἰς τὰ προγράμματα τῶν ἑλληνικῶν σχολείων, διότι καὶ ἡ παιδαγωγικὴ δύναμις τῶν μαθημάτων τούτων εἶνε ἐξόχως μεγάλη, ἂν ἰδίως λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν θυμικὴν τῶν μαθητῶν ἀνάπτυξιν. Ἴνα ὅμως τὰ θρησκευτικὰ μαθήματα καταλάβωσι τὴν εἰς αὐτὰ ἀρμόζουσαν θέσιν, δὲν ἀρκεῖ νὰ ἀφιερῶσθαι δι' αὐτὰ αἱ ἀπαιτούμεναι ὥραι, ἀλλ' ἀνάγκη ἢ διδασκαλία αὐτῶν νὰ λάβῃ τὴν ἐμπρέπουσαν σοβαρότητα καὶ ἢ ὕλη αὐτῶν καταλλήλως νὰ διαταχθῇ. Τοιαύτη κατάλληλος τῆς ὕλης διάταξις θὰ ἦτο κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν ἢ ἐξῆς:

Ἐν μὲν τῇ α'. τάξει. 1) Συστηματικὴ ἐπανάληψις ὀλοκλήρου τῆς Ἱερᾶς Ἱστορίας ἐπὶ τῇ βάσει πλήρους καὶ καταλλήλου κειμένου, ἐν ἣ ὅχι μόνον αἱ διηγήσεις νὰ πλησιάζωσι ὅσον τὸ δυνατόν πρὸς τὰς διηγήσεις τῶν Γραφῶν, ἀλλ' ὅπου τοῦτο εἶνε δυνατόν καὶ ὀλοκλήρου περικοπαὶ ἢ τουλάχιστον ῥήσεις τῶν Γραφῶν καταλλήλως νὰ εἰσαγῶνται. 2) Ἐξήγησις τοῦ Εὐαγγελίου. — Ἐν δὲ τῇ β'. τάξει. Σύντομος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία καὶ Ἑρμηνεία τοῦ Εὐαγγελίου ἐπὶ τοῦ κειμένου. — Τέλος ἐν τῇ γ'. τάξει. Διδασκαλία τῆς Κατηχήσεως καὶ τὰ κυριώτερα τῆς λειτουργικῆς.

Ἡ Ἱστορία καὶ ἡ Γεωγραφία λίαν ἀμελῶς καλλιεργοῦνται εἰς τὰ ἡμέτερα ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἐν ᾧ εἶνε ἰκανῶς παραδεγμένον ὅτι τὰ μαθήματα ταῦτα συντελοῦσι πολὺ εἰς τὴν γενικὴν τοῦ ἀνθρώπου μόρφωσιν καὶ ἢ ηλικία τῶν μαθητῶν τοῦ ἑλληνικοῦ εἶνε κατ' ἐξοχὴν πρόσφορος διὰ τὴν ἐκμάθησιν τῶν μαθημάτων τούτων τῆς μνήμης. Ἡ ὕλη τῶν μαθημάτων τούτων δύναται νὰ διαταχθῇ ὡς ἐξῆς.

Ἐκ τῆς Ἱστορίας:
Τάξις πρώτη. Ἑλληνικὴ Ἱστορία μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κορίνθου.

Τάξις δευτέρα. Σύντομος Ἱστορία τοῦ Ῥωμαϊκοῦ καὶ τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τάξις τρίτη. Σύντομος Ἱστορία τῶν λοιπῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, ἐκτενέστερον δὲ τοῦ Τουρκικοῦ κράτους (Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις).

Ἐκ τῆς Γεωγραφίας:

Τάξις πρώτη. Γεωγραφία τῆς Εὐρώπης.

Τάξις δευτέρα. Γεωγραφία τῶν τεσσαρῶν ἄλλων ἡπείρων συνοπτικῶς.

Τάξις τρίτη. Ἐπανάληψις τῆς Γεωγραφίας καὶ τὰ στοιχειωδέστατα τῆς κοσμογραφίας.

Ὁ πρακτικὸς χαρακτὴρ τῶν ἑλληνικῶν σχολείων ἤθελε πληρέστατα δικαιολογήσῃ τὴν ἐπιμελεστέραν καλλιέργειαν τῶν φυσικῶν μαθημάτων καὶ τὴν εἰσαγωγὴν καὶ συστηματικὴν διδασκαλίαν τῶν τεχνικῶν. Αἱ γνώσεις, ἃς αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι παρέχουσι, συντελοῦσι οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν εἰδολογικὴν τῶν παιδῶν μόρφωσιν, κατ' ἐξοχὴν ὅμως ἀποβαίνουσι χρήσιμοι εἰς τὸν πρακτικὸν βίον, ἂν μάλιστα ἢ ὕλη ἐκλέγεται καταλλήλως καὶ ἢ διδασκαλία διεξάγεται τοιοῦτοτρόπως, ὥστε ὅχι μόνον τὰ χρησιμώτερα φυσικὰ ἀντικείμενα ἀκριβῶς νὰ περιγραφῇ καὶ εἰς τὰ φυσικὰ φαινόμενα τοῦ καθ' ἡμέραν βίου νὰ ἐνδιατρίβῃ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν φυσικῶν γνώσεων εἰς τὰς διαφόρους τέχνας νὰ καταδεικνύῃ καὶ ἐν γένει χαρακτῆρα ὅπως πρακτικὸν νὰ προσλαμβάνῃ. Τὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων τούτων δύναται ὡς ἐξῆς νὰ ὀρισθῇ.

Τάξις πρώτη. Ζωολογία καὶ Φυτολογία.
Τάξις δευτέρα. Στοιχεῖα πειραματικῆς φυσικῆς.

Τάξις τρίτη. Στοιχεῖα χημείας καὶ ὀρυκτολογίας ἐν συνδυασμῷ καὶ στοιχεῖα γεωλογίας.

Τῶν δὲ τεχνικῶν μαθημάτων ἢ σημασία εἶνε ἴσως ἀκόμη μεγαλειτέρα. Ἡ ἰχνογραφία καὶ ἢ καλλιγραφία ὅχι μόνον ὑποβοηθοῦσι τὴν καλλισθητικὴν τῶν παιδῶν μόρφωσιν, ἀλλ' ἔχουσι καὶ διὰ τὸν πρακτικὸν βίον μεγίστην σημασίαν, διότι τὰ μαθήματα ταῦτα καὶ ἰδίως ἢ ἰχνογραφία θεωρεῖται σήμερον βάσις καὶ θεμέλιον πάσης βιοτεχνικῆς μορφώσεως. Ἡ χρησιμότης τῆς μουσικῆς γίνεται φανερά, ἂν ἀποβλέψωμεν εἰς τὸν μορφωτικὸν καὶ ἀνθρωπιστικὸν χαρακτῆρα, ἂν πᾶν παιδαγωγικὸν καθίδρυμα ἐπομένως καὶ τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον ἔχει. Ἡ γυμναστικὴ τέλος ἀναγνωρίζεται σήμερον ὡς μάθημα μεγίστης σημασίας διὰ πάντα ἐν γένει τὰ σχολεῖα, ὅχι μόνον διότι ἐνισχύει τὴν σωματικὴν ὑγείαν μετριάζουσα τὰ δι' αὐτὴν κακὰ ἐπακόλουθα τῆς πνευματικῆς ἐργασίας καὶ ἀντιδρῶσα εἰς τὴν πρόωρον διέγερσιν τῶν πνευματικῶν ὀργῶν καὶ τὴν ἀφύσικον αὐτῶν ἐκπλήρωσιν, ἀλλὰ καὶ διότι διὰ τῆς τοιαύτης ἐνισχύσεως τοῦ σώματος συντελεῖ ἐμμέσως καὶ εἰς αὐτὴν τοῦ πνεύματος τὴν μόρφωσιν καὶ ἀναπτύσσει ὑπὲρ πᾶν ἄλλο μάθημα τὸ ἀνδρικὸν φρόνημα καὶ τὸ ψυχικὸν σθένος. Τὴν ὕλην δὲ τῶν τεχνικῶν μαθημάτων δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν ὡς ἐξῆς:

Ἡ καλλιγραφία πρέπει νὰ περιορισθῇ ἐντὸς τῶν στενῶν ὀρίων, ἅτινα ὁ πρακτικὸς σκοπὸς τοῦ μαθήματος τούτου διαγράφει,

δὲν πρέπει ἐπομένως νὰ κατατρίβεται οὔτε εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν διαφόρων τύπων τῶν γραμμάτων, οὔτε εἰς τὴν κοσμητογραφίαν, ἀλλὰ νὰ προσπαθῇ μόνον νὰ ἀποκτήσωσιν οἱ μαθηταὶ ὅσον τὸ δυνατόν ὀρισμένον καὶ εὐμορφον γραφικὸν χαρακτῆρα. Ἐπίσης ἢ ἰχνογραφία πρέπει νὰ ἐξῆ ὅπως πρακτικὸν χαρακτῆρα καὶ νὰ προσπαθῇ διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν σήμερον ἐν χρήσει ἀπλουστάτων μεθόδων νὰ καταστήσῃ τοὺς μαθητὰς ἰκανοὺς νὰ ἀντιγράψωσιν ἐκ τοῦ φυσικοῦ τὰ ἀπλουστερα τοῦλάχιστον τῶν σωμάτων. — Ἡ ὕλη τῆς μουσικῆς εἶνε δύσκολον διὰ γενικῶν γραμμῶν νὰ προσδιορισθῇ, μόνον δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν ἐνταῦθα ὅτι τὰ ἄσματα, ἅτινα θὰ διδασκῶσιν, πρέπει ὅχι μόνον ὑπὸ μουσικὴν ἐποψιν νὰ εἶνε ὥραϊα καὶ ἀνάλογα πρὸς τὰς δυνάμεις τῶν μαθητῶν, ἀλλὰ νὰ ἔχωσι καὶ περιεχόμενον ἠθικόν, ὑψηλὸν καὶ ποικίλον, ἵνα δύνανται νὰ καλλιεργῶσι ποικίλα εὐγενῆ συναισθήματα. — Ἡ διδασκαλία τέλος τῆς γυμναστικῆς πρέπει νὰ περιορισθῇ εἰς τὴν ἀνόργανον ἢ εἰς τὴν διὰ μικρῶν κινητῶν ὀργάνων γυμναστικὴν. Ἡ κυρίως ἐνόργανος γυμναστικὴ συνεπάγεται μεγάλην ἀπώλειαν χρόνου καὶ δὲν εἶνε ἐπομένως κατάλληλος διὰ σχολεῖα, εἰς ἃ φοιτῶσι πολλοὶ μαθηταί.

Ὡς πρὸς τὴν διδασκαλίαν μιᾶς ξένης γλώσσης καὶ ἰδίως τῆς γαλλικῆς — διότι πρέπει ἐν τέλει καὶ τοῦτο τὸ ζήτημα νὰ ἐξετασθῇ — νομίζω ὅτι ἀμφότεροι οἱ σκοποὶ τῶν ἑλληνικῶν σχολείων ἐπιβάλλουσιν ὅχι μόνον ἢ γλῶσσα αὕτη νὰ διδάσκηται, ἀλλὰ νὰ διδάσκηται καὶ εἰς τὰς τρεῖς τάξεις καὶ ὅσον τὸ δυνατόν ἐπιμελεστέρον. Ἐχῶ δὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι τριετῆς πρακτικὴ διδασκαλία τῆς γλώσσης ταύτης ἢ δύνατο νὰ φέρῃ ἀρίστους καρποὺς καὶ νὰ καταστήσῃ τοὺς μαθητὰς ἰκανοὺς νὰ νοῶσιν εὐχερῶς τὰ κείμενα, τὰ περιέχοντα νοήματα προστὰ εἰς αὐτοὺς· τοῦτο δὲ θὰ ἦτο ἀριστον μέσον διὰ τὴν περαιτέρω αὐτῶν μόρφωσιν καὶ ἐφόδιον ἀληθῶς ἀνεκτίμητον διὰ τὸν πρακτικὸν βίον. Κατ' ἀρχὴν ἐπομένως δὲν δύναται τις εἰμὴ νὰ ἀποφανθῇ ὑπὲρ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς γαλλικῆς γλώσσης εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἢ δυσκολία ὅμως τῆς εὐρέσεως τῶν ἰκανῶν διδασκάλων τῆς γαλλικῆς καὶ ἢ μεγάλη δαπάνη, ἢ ὁποία πρὸς τοῦτο θὰ ἐχρειάζετο, καθιστῶσι τὴν ἐφαρμογὴν τῆς κατὰ θεωρίαν ὀρθῆς ταύτης γνώμης, ἂν ὅχι ἐντελῶς ἀδύνατον, τοῦλάχιστον εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν δύσκολον.

(Ἐπεταὶ συνέχεια)

M. K. Σ.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΕΡΡΙΚΟΥ ΠΕΣΤΑΛΟΤΣΗ

ΠΩΣ ΔΙΔΑΣΚΕΙ Η ΓΕΡΤΡΟΥΔΗ ΤΑ ΤΕΚΝΑ ΤΗΣ

Επιστολή πρώτη.

(Συνέχεια και τέλος ιδε προηγούμ. φύλλον)

Ο φιλανθρωπότατος Φισχῆρος, ὅστις ἐπέδωκε παρομοίους σκοπούς, εἶδε τὴν μέθοδόν μου ἐξ ἀρχῆς καὶ ἀνεγνώρισε τὸ ἔργον μου, ἂν καὶ ἦσαν λίαν διάφοροι καὶ ἡ μέθοδός μου καὶ αἱ θεωρίαι μου τῶν ἰδικῶν του. Ἡ ἐπιστολή ἦν ἔγραψε πρὸς τὸν Σταϊμύλλερν περὶ τῶν πειραμάτων μου, εἶναι ἀξιοσημειώτως ὡς πρὸς τὴν ἀντίληψιν τοῦ πράγματος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἐπισυνάπτω ἐνταῦθα μετίνια παρατηρήσεις.

«Πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς παιδαγωγικῆς τοῦ Πεσταλότση ἐπιχειρήσεως ἀπαιτεῖται πρὸ παντὸς ἄλλου νὰ γινώσκῃ τις τὰς ψυχολογικὰς βάσεις, ἐφ' ὧν ἐρείδεται τὸ οἰκοδόμημά του. Αὐταὶ ἀναμφιβόλως εἶναι ὀρθαί, εἰ καὶ ἐξωτερικῶς τὸ οἰκοδόμημα ἐμφανίζει ἀνωμαλίαν τινὰ καὶ ἀσυμμετρίαν. Καὶ πολλαὶ τῶν ἐλλείψεων τούτων ἐξηγοῦνται ἐκ τῆς ψυχολογικῆς ὁδοῦ τοῦ ἀρχιτέκτονος, ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν αὐτοῦ σχέσεων, τῶν περιπετειῶν, τῶν πειραμάτων καὶ τῶν παθημάτων αὐτοῦ. Καταντᾷ σχεδὸν ἀπίστευτον, πόσον ἀκαταπόνητος εἶναι ὁ ἀνὴρ νὰ κάμῃ πειράματα καὶ ἐπειδὴ—πλὴν τινων θεμελιωδῶν ἰδεῶν—αὐτὸς συνήθιζε νὰ φιλοσοφῇ μετὰ τὰ πειράματα καὶ ὄχι πρὸ αὐτῶν, εἶναι ἡναγκασμένος νὰ κάμῃ πολλα ἰσχυρά, ὅτε καὶ τὰ πορίσματα του θεωροῦνται ἀσφαλέστερα. Ἄλλ' ὅπως εἰσαχθῶσι ταῦτα τὰ πορίσματα εἰς τὸν κοινὸν βίον, δηλ. ὅπως προσαρμοσθῶσιν εἰς τὰς ἰδέας, εἰς τὰς σχέσεις καὶ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἀνθρώπων, ἀπαιτοῦνται βοηθοὶ εὐπαιδευτοί, συμφωνοῦντες κατὰ πάντα μετ' αὐτοῦ, οἵτινες νὰ συνδράμωσιν αὐτὸν εἰς τὴν διατύπωσιν τοῦ συστήματός του ἢ τοῦλάχιστον νὰ δοθῇ αὐτῷ ἰκανὴ προθεσμία, ὅπως διατυπώσῃ αὐτὸς τοῦτο, νὰ δώσῃ οἰονεὶ σῶμα εἰς τὸ πνεῦμα, ὅπερ ἐμψυχώνει αὐτόν. Αἱ ἀρχαί, ἐφ' ὧν στηρίζεται ἡ μέθοδός του, εἶναι αἱ ἐξῆς:

1. Θέλει νὰ κρατῆν τὰς δυνάμεις τοῦ σώματος καὶ ὄχι ἀπλῶς νὰ πλουτίσῃ τοῦτο μετὰ γνώσεις.

«Καὶ τοῦτο νομίζει ὅτι δύναται νὰ κατορθώσῃ κατὰ πολλοὺς τρόπους. Λέγει εἰς τοὺς μαθητὰς μεγαλοφώνως καὶ πολλὰκις λέξεις, ὀρισμούς, προτάσεις καὶ μακροτέρας περιόδους λόγου, ἄς οὗτοι ἐπαναλαμβάνουσι, θέλων οὕτως πλὴν τοῦ ὀρισμένου μερικῶς σκοποῦ, ὃν αἱ ἀσκήσεις αὐταὶ ἔχουσι, νὰ μορφώσῃ καὶ τὴν γλῶσσαν αὐτῶν ὡς καὶ ν' ἀσκήσῃ τὴν προσοχὴν αὐτῶν καὶ τὴν μνήμην. Διὰ τὸν αὐτόν

λόγον δίδει εἰς τὰ παιδιά κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀσκήσεως αὐτῶν εἰς τὸ ἐπαναλέγειν τὰ προφερόμενα, νὰ ἰχνογραφῶσιν διὰ τῶν κονδυλίων των ἐπὶ τῶν ἀθαικίων των ἢ καὶ νὰ γράφωσι γράμματα.

(Τότε εἶδιον εἰς τοὺς μαθητὰς πρὸ πάντων νὰ γράφωσι γραμμάς, γωνίας καὶ τόξα νὰ ἀποστηθίζωσι τοὺς ὀρισμούς αὐτῶν, εἰς δὲ τὰ μέτρα, ἃ ἔλαβον πρὸς διδασκαλίαν τῆς γραφῆς, ὠρμώμην ἐκ τῆς ἀρχῆς ὅτι τὰ παιδιά εἶναι ἰκανὰ ἔτη πολλὰ πρότερον νὰ γνωρίσωσι τὰς ἀναλογίας καὶ νὰ διαχειρίζωνται τὸ κονδύλιον ἢ νὰ μεταχειρίζωνται τὴν γραφίδα πρὸς γραφὴν τῶν μικρῶν γραμμάτων.)

«Πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον διανέμει εἰς τοὺς μαθητὰς του λεπτὰ φύλλα ἐκ διαφανοῦς κερατίνης οὐσίας. Ἐπὶ τῶν πινακίδων τούτων εἶναι ἐγγεγραμμένοι γραμμαὶ καὶ γράμματα, τὰ ὅποια μεταχειρίζονται οἱ μαθηταὶ ὡς ὑποδείγματα θέτοντες αὐτὰ ἐπὶ τῶν παρ' αὐτῶν γεγραμμένων γραμμάτων καὶ παραβάλλοντες αὐτὰ πρὸς ἐκεῖνα. Διπλῆ ἑνασχόλησις κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον προπαρασκευάζει διὰ μυριάς περιπτώσεις καὶ δι' ἐργασίας τοῦ βίου, ὅπου πρέπει τις εἰς πολλὰ νὰ προσέχη, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ φεύγῃ ἀπὸ τὸ προκείμενον».

2. «Τὴν διδασκαλίαν του συνδέει στενῶς μετὰ τὴν γλῶσσαν. (Διὰ τούτου θέλει νὰ εἶπῃ ὅτι ὁ Π. θεωρεῖ τὴν γλῶσσαν πρὸς τὴν παρατηρήσει τῆς φύσεως ὡς τὸ πρῶτον τοῦ ἀνθρώπου μέσον τῆς γνώσεως. Ἐπρέσβευε δὲ πρὸς τοῦτο τὴν ἐξῆς ἀρχὴν. Τὸ παιδίον πρέπει νὰ μάθῃ νὰ ὁμιλῇ, πρὸ τοῦ νὰ διδαχθῇ νὰ ἀναγινώσκῃ. Συνέδεε δὲ τὴν τέχνην πῶς νὰ διδάσκωνται οἱ παῖδες νὰ ὁμιλῶσι πρὸς τὰς ἐννοίας, ἄς ἐλάμβανον παρατηροῦντες τὴν φύσιν καὶ πρὸς τὰς ἐννοίας, ἄς πρέπει νὰ μεταδίδῃ αὐτοῖς ἡ μεθοδικὴ διδασκαλία.)

«Καὶ πράγματι ἐν τῇ γλώσσῃ εἶναι κατατεθειμένα τὰ ἀποτελέσματα πάσης ἀνθρωπίνης προόδου, μόνον ἀπαιτεῖται νὰ παρακολουθῇ τις αὐτὰ ψυχολογικῶς».

(Ὁ μῖτος τῆς ψυχολογικῆς ταύτης ἐρεῦνης πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ ἐν τῇ φύσει τῆς ἀναπτύξεως τῆς γλώσσης. Ὁ βάρβαρος κατὰ πρῶτον ὀνομάζει τὸ πρᾶγμα, ἔπειτα τὸ δεικνύει, καὶ τέλος συνδέει αὐτό, ἀλλ' ἀπλούστατα καὶ λίαν ἀργὰ ἀρχίζει νὰ προσδιορίζῃ ἀκριβέστερον κατὰ χρόνον καὶ κατὰ τὰς σχέσεις διὰ καταλήξεων καὶ συνθέσεως τῶν λέξεων. Κατὰ τὰς θεωρίας ζητῶ νὰ κανονίσω τὴν διδασκαλίαν τῆς γλώσσης, ὡς κατωτέρω θὰ ἀναπτύξω ἐν τῷ κεφαλαίῳ περὶ γλώσσης, κατὰ τοῦτο δὲ θὰ ἀνταποκριθῶ καὶ εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Φισχῆρου λέγοντος

1) Ὁ Πεσταλότσης καθ' ὃν χρόνον τὰ παιδιά ἐνηθον, ἐγύμναζεν αὐτὰ καὶ εἰς τὴν νοερὰν ἀριθμητικὴν, τοσοῦτον δὲ ἐπέδιδον εἰς τοῦτο, ὥστε ὁ Π. λέγει ὅτι ἦτο ἡναγκασμένος αὐτὸς νὰ σημειώσῃ τοὺς ἀριθμούς, ἵνα παρακολουθῇ. Ἀμφότεραι δὲ αἱ ἐργασίαι αὐταὶ, λέγει ὁ Πεσταλότσης ἐπιτυγχάνουσι, ὅταν εἰς τὸ χειροτέγγημα ἔχωσι δεξιότητα πολλὴν οἱ μαθηταί, τὸ δὲ μάθημα δὲν εἶναι πολὺ δύσκολον.

ὅτι πρέπει νὰ παρακολουθῶμεν τὴν γλῶσσαν ψυχολογικῶς).

«Μετὰ τῶν παιδιῶν δὲν ἀρχίζει νὰ φιλοσοφῇ καὶ νὰ ἐρωτᾷ τὸ διατί, προτοῦ νὰ δώσῃ εἰς αὐτὰ ποσὸν τι λέξεων καὶ φράσεων, ἄς ταῦτα νὰ ἤξεύρωσι νὰ μεταχειρίζωνται κατὰ τὰς ἀνάγκας των. Διὰ τοῦτο πλουτίζει τὸ μνημονικὸν αὐτῶν μετὰ ἀπλοῦς ὀρισμούς τῶν αἰσθητῶν ἀντικειμένων, διδάσκει τὸ παιδίον νὰ περιγράψῃ, τὰ περικυκλοῦντα αὐτὸ πράγματα, καὶ νὰ εἶναι κύριος τῶν λόγων του· διότι γνωρίζει ἐκ τῶν πραγμάτων τὸ σημαινόμενον αὐτῶν.

(Ἡ γνώμη μου περὶ τούτου εἶναι ἡ ἐξῆς. Διὰ νὰ ποιήσωμεν τὰ παιδιά λογικὰ καὶ διὰ νὰ καταστήσωμεν αὐτὰ ἰκανὰ ἐλευθέρως νὰ σκέπτονται, πρέπει ὅσον δυνάμεθα νὰ προφυλάξωμεν αὐτὰ ἀπὸ τὴν φλυαρίαν καὶ τὴν κακὴν συνήθειαν νὰ ὁμιλῶσι περὶ πραγμάτων, τὰ ὅποια λίαν ἐπιπολαιῶς γινώσκουσι. Νομίζω ὅτι ἄλλος εἶναι ὁ καιρὸς τοῦ μανθάνειν καὶ ἄλλος ὁ καιρὸς τοῦ κρίνειν. Ὁ καιρὸς τοῦ κρίνειν ἀρχεται, ἀφ' οὗ λήξῃ ὁ καιρὸς τοῦ μανθάνειν, ἀφ' οὗ ὠριμάσῃ τὰ αἶτια, ἃ προκαλοῦσι τὴν κρίσιν. Καὶ φρονῶ ὅτι πᾶσα κρίσις διὰ νὰ ἀληθεύῃ προϋποθέτει τὴν γνῶσιν τῶν αἰτίων τούτων, καὶ τοιαύτη κρίσις προκύπτει ὠριμος καὶ τελεία, ὡς πυρὴν καρποῦ ὠριμάσαντος, ὅστις τότε μόνος ἐξέρχεται ἐκ τοῦ φλοιοῦ).

«Μεταδίδει εἰς τὰ παιδιά δεξιότηας μηχανικὰς καὶ εὐκολίαν τινὰ εἰς τὸ ἐκφράζεσθαι ἀσκῶν αὐτοῦ εἰς τοὺς ἀπλουστεροὺς τῆς γλώσσης τύπους.

(Ἡ ἀσκήσις αὕτη τοῦ τυπικοῦ περιορίζεται εἰς περιγραφὴν πραγμάτων αἰσθητῶν, γνωστῶν εἰς τοὺς μαθητὰς).

«Τοῦτο θαρρῦνει πολὺ τοὺς μαθητὰς, οἵτινες, ἀφ' οὗ γνωρίσωσι καὶ μεταχειρισθῶσιν τύπους τινὰς ἐπὶ πολλῶν παραδειγμάτων, εἰς τὸ ἐξῆς μεταχειρίζονται κατὰ τοὺς αὐτοὺς τύπους καὶ μυρία ἄλλα πράγματα, ἐπιθέτοντες εἰς τοὺς ὀρισμούς αὐτῶν καὶ εἰς τὰς περιγραφὰς τὴν σφραγίδα τῆς ἀκριβείας, ἣν τὰ αἰσθητὰ πράγματα παρέχουσι.—(Νῦν δὲ ζητῶ τὰς γενικὰς καὶ πρώτας βάσεις πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον εἰς τὸν ἀριθμὸν, εἰς τὸ μέτρον καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν).

«Παρέχει εἰς τὸ πνεῦμα διὰ πᾶσαν ἀσχολίαν ἢ δεδομένα ἢ κατηγορίας ἢ ἀξιώματα. (Τοῦτο πρέπει οὕτως νὰ διατυπωθῇ. Ζητεῖ ἐκ τοῦ συνόλου τῶν γνώσεων πάσης τέχνης καὶ ἐπιστήμης ἐκεῖνα τὰ κύρια μέρη, τὰς θεωρίας, τὰ πράγματα, τὰ ὅποια βέβαια ὄντα καὶ ἀληθέστατα πανταχοῦ δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι ὡς κάλλιστα μέσα πρὸς κατανοήσιν τῆς ἀληθείας καὶ ὀρθὴν ἀντίληψιν καὶ πολλῶν ἄλλων πραγμάτων ὑπαγομένων ὑπὸ τὴν γενικὴν ταύτην κατηγορίαν καὶ συνοδεομένων πρὸς αὐτήν, καὶ οὕτως παρέχει τοῖς παιδίοις πράγματα, γεγονότα, τὰ ὅποια προκαλοῦσι τὴν προσοχὴν αὐτῶν καὶ ἐπὶ παρομοίων γεγονότων. Τὰς ἐννοίας

τῶν μαθητῶν κατατάσσει κατὰ κατηγορίας, καθ' ἃς διακρίνονται τὰ πράγματα καὶ οὕτως καθίστανται αὐταὶ εὐκρινεῖς διὰ τῆς διαφορᾶς αὐτῶν).

«Τὰ γεγονότα δὲ, εἰ καὶ διδάσκονται ἀναμίξ, συνδέονται ὅμως πρὸς ἄλληλα. Εἶναι παραστάσεις, ὧν ἡ μία ἀναφέρεται πρὸς τὴν ἄλλην, καὶ αἵτινες συμπληροῦσαι ἀλλήλας καὶ συνοραζόμεναι μετ' ἀλλήλων διεγείρουσιν οὕτως εἰς τὸ πνεῦμα τῶν παιδῶν τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἐρευνᾶν. Ἡ δὲ κατάταξις τῶν γνώσεων κατὰ γενικὰς κατηγορίας ἀγεῖ εἰς τὴν ταξινομήσιν τῶν παραστάσεων, ἄς διδάσκωμεν, καὶ οὕτως ἐπέρχεται τάξις εἰς τὸ χάος, φαίνονται δὲ καὶ τὰ κενά, ἃ ἐπιθυμῶν τότε τὸ παιδίον νὰ πληρώσῃ μετὰ πλείονος ζήλου. Τὰ δὲ ἀξιώματα εὐρίσκονται εἰς τινὰ ζητήματα, τὰ ὅποια εἶναι ὑποκείμενα πάσης ἐπιστήμης ἢ δύνανται νὰ εἶναι τοιαῦτα. Ἐὰν δὲ τὰ ζητήματα ταῦτα, ἀναλυθέντα κατὰ τὰ μέρη αὐτῶν καὶ παρὰ τοῦ παιδὸς κατανοηθέντα ἀναφέρωνται εἰς γεγονότα γνωστὰ τῷ μαθητῇ ἢ δυνάμενα εὐκόλως νὰ εὑρεθῶσι καὶ χρησιμοποιῶνται πρὸς ἀσκήσεις τοῦ παρατηρητικοῦ αὐτῶν, τότε ἐξεγείρεται ὁ παιδικὸς αὐτῶν νοῦς πρὸς τὴν λύσιν τῶν ζητημάτων τούτων. Ἡ ἐρώτησις, τί δύναται ὁ ἀνθρώπος ἐκ τῶν τριῶν βασιλείων τῆς φύσεως νὰ χρησιμοποιοῦσιν πρὸς ἐνδυμασίαν αὐτοῦ, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς παράδειγμα τῆς μεθόδου ταύτης.

Τὸ παιδίον πολλά, περὶ τῶν ὁποίων αἰσθάνεται ὅτι δύναται νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν λύσιν τοῦ τεχνολογικοῦ τούτου ζητήματος, θὰ ἐξατάσῃ καὶ θὰ βασανίσῃ ἐκ τῆς ἀπόψεως ταύτης. Καὶ οὕτως κατασκευάζει ἑαυτῷ τὴν ἐπιστήμην, ἣν πρόκειται νὰ μάθῃ.—Εἰς τὰ ἀξιώματα κατατάσσονται καὶ προτάσεις, αἵτινες ὡς πρακτικοὶ κανόνες ἐγχαράττονται κατ' ἀρχὰς ἀπλῶς εἰς τὴν μνήμην, ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ κτῶνται δυνάμιν καὶ σημασίαν, ἐφαρμοζόμεναι δὲ ἐν τῷ βίῳ ἐντυποῦνται βαθύτερον καὶ ἐκτιμῶνται περισσότερον.

4. «Θέλει νὰ ἀπλοποιήσῃ τὸν μηχανισμόν τοῦ διδάσκειν καὶ μανθάνειν». Ὅτι περιλαμβάνει εἰς τὰ διδακτικὰ βιβλία καὶ ὅ,τι θέλει ἐξ αὐτῶν νὰ διδαχθῶσιν οἱ μαθηταί, ζητεῖ νὰ εἶνε οὕτως ἀπλοῦν, ὥστε νὰ δύναται αὐτοῦ πᾶσα μήτηρ καὶ κατόπιν πᾶς διδάσκαλος ἔχων μικρὰν τινὰ ἰκανότητα πρὸς διδασκαλίαν νὰ ἀντιλαμβάνηται, νὰ ὑπαγορεύῃ, νὰ ἐρμηνεύῃ καὶ νὰ ἐκθέτῃ αὐτό. Κυρίως δὲ ἐπιθυμῶ ἀπλοποιήσας τὴν διδασκαλίαν τῆς ὁμιλίας καὶ ἀναγνώσεως νὰ καταστήσῃ εἰς

(1) Εἶναι ἀναντιλεκτον ὅτι τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα δὲν εἶναι ἐν ἴσῳ μέτρῳ ἐπιδεκτικὸν τῶν ἐντυπώσεων, ἄς θέλωμεν νὰ μεταδώσωμεν αὐτῷ, εἴαν μετεδίδομεν αὐτὰς κατ' ἐκείνην ἢ κατὰ τὴν ἄλλην μέθοδον. Καὶ ἡ μέθοδος ἐκείνη, ἣτις ποιεῖ αὐτὸ τὰ μάλιστα δεκτικόν, αὕτη πρέπει νὰ ἐξευρεθῇ παρὰ παντὸς διδασκάλου καὶ νὰ χρησιμοποιοθῇ.

— Ἀναγκαιοτάτην! Φρονῶ ὅτι πρέπει νὰ καθολικεύσωμεν τὴν ἐν τοῖς σχολείοις χειρωνακτικὴν ἐργασίαν, νὰ προσθέσωμεν μερικὰ πρακτικὰ μαθήματα ὡς ὑποχρεωτικά, ν' ἀνακουφίσωμεν τὸ πνεῦμα τῶν μαθητῶν ἀπὸ τῶν λοιπῶν μαθημάτων, καὶ νὰ παρασκευάσωμεν αὐτοὺς εἰς τὰς τέχνας¹). Τὸ σπουδαιότερον ζήτημα δι' ἐν ἔθνος εἶναι τὸ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, διότι ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτᾶται τὸ μέλλον τῆς πατρίδος καὶ ἡ τοιαύτη ἢ τοιαύτη μὲν μορφῆς τῆς νεολαίας δύναται νὰ ἔχη σπουδαίαν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν τυχῶν αὐτῆς.

— Καὶ τί φρονεῖτε ὅτι δύναται νὰ γείνη ἐπὶ τοῦ προκειμένου; Εἶναι δυνατὴ σήμερον ἡ εἰσαγωγή τῆς τεχνικῆς διδασκαλίας εἰς τὰ σχολεῖα μας, ὡς ἔχει παρ' ἡμῖν ἡ ἐκπαίδευσις;

— Νὰ σὰς εἶπω. Τὰ πλεῖστα πράγματα ἔλαβον παρ' ἡμῖν ἀπ' ἀρχῆς κακὸν δρόμον, διότι ἔλειπον οἱ κατάλληλοι ἄνθρωποι, οἱ εἰδικοί. Πρὸ διατίας νομίζω ἐγένετο ἐν Πειραιεὶ τοιαύτη ἀπόπειρα παρὰ τοῦ δημάρχου κ. Ρετσίνα, ἀλλ' ἀπέτυχεν²), διότι ἔλειπον οἱ ἄνθρωποι οἱ δυνάμενοι νὰ ἐφαρμόσωσι τὸ σύστημα. Πρέπει λοιπὸν νὰ φρονίσωμεν νὰ μορφώσωμεν πρῶτον διδασκάλους. Ἄρα ἡ εἰσαγωγή τῆς τεχνικῆς ἐκπαιδεύσεως δεόν ν' ἀρχίσῃ πρῶτον ἀπὸ τὰ διδασκαλεῖα καὶ νὰ ἀφιερῶθῃ ὡρισμένον χρονικὸν διάστημα εἰδικῶς εἰς τὴν ἐπαγγελματικὴν μὲν μορφῆσιν τῶν διδασκαλιστῶν. Ὅταν ἡμῖν διευθυντῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις διδασκαλείου εἶχον ἀποπειραθῆ νὰ εἰσαγάγω τὴν διδασκαλίαν εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ ἤρχισαν οὗτοι κατασκευάζοντες ἐκ χάρτου τὰ διὰ τὴν γεωμετρίαν ἐργαλεῖα καὶ ἄλλα τινὰ ἀντικείμενα. Δυστυχῶς ὅμως σήμερον ἡ Κυβέρνησις ἐνεκα οἰκονομικῶν λόγων προβαίνει εἰς τὴν κατάρτησιν αὐτῶν, ἀρχίσασα ἀπὸ τὴν διάλυσιν τῶν κατωτέρων τάξεων. Φρονοῦσι φαίνεται οἱ περὶ τὴν Κυβέρνησιν ὅτι τὰ ὑποδιδασκαλεῖα δι' ἐνιαυσίον ἐργασίας δύνανται νὰ χορηγήσωσιν εἰς τὸ κράτος διδασκάλους, ἐνῶ δὲν δύνανται νὰ παράσχουν οὐδὲ γραμματιστάς.

Ἐν ὅσῳ λοιπὸν δὲν ἔχετε διδασκάλους, θεωρῆσατε δύσκολον τὴν εἰσαγωγὴν τῆς τεχνικῆς διδασκαλίας εἰς τὰ σχολεῖά μας. Αὕτη εἶναι ἡ γνώμη μου, τὴν ὁποίαν θὰ ἔχετε πάντοτε ὁσάκις φρονεῖτε ὅτι δύναται αὕτη νὰ συντελέσῃ πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν καλῶν καὶ βελτίωσιν τῶν κακῶς κειμένων.»

(1) Κατωτέρω ἐν τῇ ἐμῇ γνώμῃ θὰ εἶδῃ ὁ ἀναγνώστης τί πρέπει νὰ γείνη. Ἄλλ' οὐδὲν μάθημα πρέπει νὰ παραλειφθῆ διὰ τῶν ἀναγραφόμενων εἰς τὸν νόμον.

(2) Καθόλου δὲν ἀπέτυχε, τούναντίον ἐπέτυχε λίαν, διότι εὐρήθη ἐκεῖ ὁ εἰδικὸς κ. Κάλφιος, ὅστις εἰδίδαε τοὺς διδασκάλους.

Η ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΙΣ ΤΩΝ... ΟΡΝΙΘΩΝ

Ἐζων ἐν τινι αὐλῇ
Ὀμαλῶς ἀλεκτρονῶνες,
Τούτους δ' ἔστεγον καλῇ
Σκιᾷ δένδρων πυκνοὶ κλώνες.

Διῆγον δὲ οὕτω τερπνῶς
Ἐν τῷ θέρει, καὶ χειμῶνος
Ἐκοιμῶντ' ἀλεεινῶς
Ἰπὸ στέγην ὀρνιθῶνος.

Ὀρνιθες, πτηνὰ δειλά,
Ἐχαιρον χαρὰν μεγάλην,
Τίκτουσαι ὡὰ καλά,
Μὴ φιλοδοξοῦσαι ἄλλην.

Ἐκκολάπτουσαι αὐτὰ
Μετὰ προσοχῆς ἡδείας,
Τρέφουσαι τάγαπητὰ
Καὶ φιλοῦσ' ἀπὸ καρδίας.

Αἰφνης ὄμως ταῖς καλαῖς
Ταῖς ἐπῆλθεν, οὐκ οἶδ' ὄπως,
Ἐν μερίμναις ὡς πολλαῖς
Τήκοντ' ἀεικῶς, ἀτόπως.

Τοῖς ἀλέκτορσι δεινῶς
Μέμφονται καὶ ἐγκαλοῦσιν
Ὅτι ζῶσι ταπεινῶς
Καὶ ἀναξιοπαθοῦσιν.

« Ἀξιούμεν καὶ ἡμεῖς, »
Εἶπον, « συμμετέχειν οἶων
Καὶ ὑμεῖς, ἦγον: τιμῆς,
Φωνῆς, ἐρυθρῶν λοφτίων!

Μετ' ἐπάρσεως πολλῆς
Κράνος Ἄρεος βρομίου
Ἐθεντ' ἐπὶ κεφαλῆς,
Ἀπλάδῃ—φλοιδὸν κρομμύου!

Φωνῇ δ', οἴμοι! ἀεικεῖ,
Πάντ' ἐγείρουσ' ἐκ τοῦ οἴκου,
Ἦρξαντο φωνοῦσαι: κῆ—
Κικιρρίκι—κικιρρίκου! . . .

Ἦκουσεν ὁ χωρικός,
Φέρων δὲ τοῦτο βαρέως—
Ὡς ἀγρότης, ὡς εἰκός,
Δεισιδαίμων ὦν μοιραῖως—

Κακὸν τοῦτο οἰωνὸν
Τῷ αὐτοῦ οἴκῳ τοπάσας,
Ἐσφαξεν οἰκτρῶς—δεινόν!—
Τὰς καλὰς ὄρνεις ἀπάσας.

Σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς ἡμῶν,
Τὸ ὀρνίθων γένος ποῖον;
Τίς δὲ ὁ ἀγρότης;—Μῶν,
Δέσποιναί μου, τὸ γελοῖον;

Ἄ. Δ. Γραφεσιᾶδης.